

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

Coloniae Munatianæ, 1665

1 Ex ista causa multis licet arma movere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62915)

cium est, Episcopum sacerdotem vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari.
 ¶ **Diaboli**] In cedite Vaticano, ubi hic sermo habetur, sequitur hac, quia non solum mendax est, sed etiam & pater, & inventor ipsius mendacii est. Omnis enim simulatio, & omnis duplicitas mendacium est. Ergo non solum, &c.

C. XXI. ¶ Quoties sermo malus de ore nostro procedat.
 Item Hieronymus in c. 4. epist. ad Ephesios.

¶ **Q**uoties vero loquimur, aut non in tempore, aut in opportuno loco, aut non convenit audientibus, ut toties sermo malus procedit de ore nostro ad destructionem eorum qui audiunt. Confidemus itaque quid loquamur: quia pro omni otioso verbo reddituri sumus rationem in die iudicii.

¶ **7 pars.** Iuramentum vero clericus laico prestare non debet.
 C. XXII. ¶ Cuiquam laico clericus nihil iurare praesumat.

Unde in Rhemensis concilio legitur.

¶ **N**ullus a ex ecclesiastico ordine cuiquam laico quidquam super sacrosancta Evangelia iurare praesumat: sed simpliciter cum veritate & puritate dicat, est, non, non. Sed si est aliquid, quod sibi obijciatur, prout iudicaverint, qui eiusdem ordinis sunt, aut corrigatur, aut expurgetur.

¶ **Obijciatur**] Apud Burchardum & Ivonem sequitur, ad Episcopum, in cuius territorio est, deferatur; & iuxta id, quod illi, qui eiusdem sunt ordinis, dijudicaverint, aut corrigatur, aut expurgetur.

¶ **Episcopi similiter clericus iuramentum prestare non debet, nisi forte in, cui ecclesia provocationem committit.**
 C. XXIII. ¶ Decodem.

Unde Urbanus II. ait.

¶ **N**ullus b Episcopus clericos suos, nisi forte quibus ecclesiasticarum rerum dispensatio commissa fuerit, sibi iurare compellat.

¶ **In aliquo verisimili exemplaribus finis huius causae est in vers. expurgetur, abijci autem haec verba, & sequens caput, nullus. In uno autem non modo ista habentur, sed etiam caput primum de iuramento calumnias, & constituto nova Henrica.**

CAUSA XXIII.

¶ **V**idam Episcopi cum plebe sibi commissa in haeresim lapsi sunt, circumadiocentes catholici: minui & cruciatibus ad haeresim compellere coeperunt: quo comperto, Apostolicis catholicis Episcopis circumadiacentium regionum, qui ab Imperatore civilem iurisdictionem acceperant, imperavit, ut catholicos ab haereticis defenderent, & quibus modis possent, eos ad fidei veritatem redeire compellerent. Episcopi haec mandata Apostolicis c. recipientes, convocati militibus, aperte, & per insidias contra haereticos pugnare coeperunt. Tandem nonnulli eorum neci traditi, alii, rebus suis ecclesiasticis, expositi, alii carcere, & ergastulo reclusi, ad unitatem catholicae fidei coacti redierunt.

- 1 Hic primum quaritur, an militare peccatum sit.
- 2 Secundo, quod bellum sit iustum, & quomodo a filius Israel iusta bella gererentur.
- 3 Tertio, an in iustis sociorum armis sit propulsanda.
- 4 Quarto, an vindicta sit inferenda.
- 5 Quinto, an sit peccatum iudici, vel ministro reos occidere.
- 6 Sexto, an mali sint cogendi ad bonum.
- 7 Septimo, an haeretici sui & ecclesiae rebus sint expoliandi, & qui possidet ab haeretico ablatas, an dicatur possidere aliena.
- 8 Octavo, an Episcopi, vel quibuslibet clericis sua liceat auctoritate, vel Apostolicis, vel d. Imperatoris praecipio arma movere.

a Burch. l. 2. c. 188. Ivon p. 6. c. 232. Pann. l. 5. c. 11. b Extr. de iur. c. nullus. c. al. Apostolica. d. al. sine Imperatoris.

QVAESTIO I.

¶ **Q**uid militare alienum videatur ab Evangelica disciplina, hinc videtur posse probari, quia omnis militia vel ob injuriam propulsandam, vel propter vindictam inferendam est instituta: injuria autem vel a propria persona, vel a socio repellitur, quod utrumque Evangelica lege prohibetur. Cuiusmodi dicitur: a [Si quis te percussit in unam maxillam, probe ei & alteram] & iterum: [Qui angariaveris te mille passus, vada cum eo duo milia.] Item cum Apostolus dicat: b. [Non vos defendentes, charissimi, sed date locum ira:] quid aliud prohibetur, quam propria persona injuriam repellere? ¶ Item, cum Petrus gladio magistrum descendens, Christus dixerit: c [Convertite gladium tuum in vaginam: an putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones Angelorum] denique sicut de B. Andrae legitur d, cum fieret concussus populorum, ut de manibus iniqui iudicis eum eriperent, & ab ipso mortis illum defenderent, ipse contra & exemplo & verbo patriam docens, rogabat eos, suum martyrium impedire: quod aliud monetur, quam sicut propriis, ita & factorum iniurias patienter tolerare, nec ad arma concurrere, sed eorum exemplo ad similia ferenda animum preparare? ¶ Item, cum in proverbii 1. dicitur: e [Misi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus] Item, cum in Evangelio dicitur f [Nolite iudicare, & non iudicabimini.] Item, g cum paterfamilias dicit servi voluntibus colligere zizania: [Mite utraque crescere usque ad messem; & tunc dicam mesforibus, colligite zizania, & alligate in fasciculis ad comburendum.] ¶ Item cum Rex ille, qui impietas fecerat filios suos, missis exercitibus suis, angelorum videlicet, dicitur perditurus homicidias Prophetarum, & Apostolorum, qui vocati ad nuptias venire contempserunt credendo: item cum Paulus Apostolus dicat in epistola ad Romanos: h [Nolite iudicare invicem.] Item: [In qui es, qui iudicas alienum servum? Sui Dominus fiat, aut cadit. Si te opprimit, sive moritur, Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut & vivorum, & mortuorum dominus.] In his omnibus quid aliud praecipitur, quam ut vindicta delinquentium deum referretur exanimi? Cum ergo, ut supra dicitur, militia videatur instituta vel ob injuriam propulsandam, vel ad vindictam inferendam, utrumque autem lege Evangelica prohibetur, apparet, quod militare peccatum est.

¶ **In proverbii 1.** Sententia, illa saepe quidem pro loco usurpatur: sed non habetur in libro Proverborum. Affertur a B. Paulo ad Rom. cap. 12. (conjunctae cum alia sententia ex c. 11. Proverb. & ad Hebraeos 10. Deut. c. 32.) In Cantico, sic scriptum est. Mea est ultio, & ego retribuam.

C. I. ¶ Bella carnalia bellorum spiritualium figuram gerunt.
 Hinc etiam Gregorius ait i.

¶ **N**isi bella ista carnalia figuram bellorum spiritualium gererent, nunquam, ut opinor, Iudaeorum historiarum libri discipulis Christi, qui venit pacem docere, legendi in ecclesiis fuissent ab Apostolis traditi. Quod enim eis bellorum proficeret ista descriptio, quibus dicitur ab Iesu: [Pacem & meam do vobis, pacem meam relinquo vobis?] & quibus per Apostolum 1. jubetur & dicitur: [Non vosmetipsos vindicantes, sed magis injuriam accipite, & magis fraudem patimini?] Unde denique sciens, Apostolus, nulla nobis jam ultra bella esse carnaliter peragenda, sed animae certamina contra spirituales adversarios desudanda, velut magister militum, praecipit dat militibus Christi, dicens: [Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus astutias diaboli.]

a Matth. 5. b Roman. 12. c Matth. 26. d In martyrii epist. e Deuter. 32. Roman. 12. f Matth. 7. g Matth. 10. h Roman. 12. i Origenes homilia 15. super Iosue. k Iuan. 14. l 1. Corinth. 6.

Huius respondetur. Praecepta patientiae non tam ostentatione corporis, quam preparatione cordis sunt retinenda.

C. II. Praecepta patientiae, virtute animi, non ostentatione corporis servanda sunt. Unde Augustinus ait in sermone de puero Centurionis.

Paratus a debet esse homo iustus & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quaerit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque numero addat malorum. Denique ista praecpta magis ad preparationem cordis, quam intus est, pertinere, quam ad opus quod in aperto fit (ut teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur professe posse, quibus bene vel debemus.) ¶ Hinc liquidò ostenditur, quòd ipse Dominus Iesus, exemplum singulare patientiae, cum percuteretur in faciem, respondit: [Si e male dixi, exprobra de malo: si autem bene, quid me excis?] Nequaquam igitur praecptum suum, si verba intueamur, implevit. Neque enim praebuit percutienti alteram partem, sed potius prohibuit, ne qui fecerat injuriam, augeter. Et tamen paratus venerat non solum percuti in faciem, verum etiam pro his quoque, à quibus haec patiebatur, cruciatus occidi, pro quibus ait in cruce pendens, [Pater digne illis, quia nesciunt quid faciunt.] ¶ Nec Paulus Apostolus praecptum Domini & magistri sui videtur implevisse, ubi etiam ipse percussus in faciem, dixit principi sacerdotum: [Percutiet e te Deus paries dealbate: sed des judicare me secundum legem, & contra legem jubes me percuti?] Et cum à circumstantibus diceretur: [Injuriam facis principi sacerdotum?] Irridens f eos admonere voluit, quid dixerit: ut qui saperent, intelligerent jam destruendum esse adventu Christi parietem dealbatum, hoc est, hypocritarum sacerdotum Iudaeorum. Ait quippe, g [Nescivi fratres, quia principes est. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices.] cum procalendibus, qui in eodem populo creverat, atque h in lege fuerat eruditus, illum principem sacerdotum nescire non posset, nec eos, quibus ita notus erat, ullo modo falleret, quòd nesciatur. Sunt ergo ista praecpta patientiae semper in cordis preparatione retinenda: ipsaque benevolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est. ¶ Agenda sunt autem multa etiam cum in vitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. ¶ Nam in corripiendo filio, quamlibet asperere, nunquam profectò amor paternus amittitur. Fit tamen quod nolit & doleat, quia etiam in vitis videtur dolore sanandus. ¶ Ac per hoc si terrena ista respublica praecpta Christiana custodiat, & ipsa bella sine benevolentia non gerentur, ut i ad pietatis, iustitiaeque pacatam societatem victis facilius consulatur. Nam cui si centia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil est infortunius foelicitate peccantium, quàm poenalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior, roboratur. ¶ Nam & si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus, consilium salutis petentibus, in Evangelio diceretur, ut abicerent arma, seque militia omnino subtraherent. Dicitur est autem feceritis: sufficiant vobis stipendia vestra. Quibus propterea stipendium sufficere debere praecpit, militare utique non prohibuit.

¶ Si enim citat Anselmus Poly, non averti auctorem. Flava Poly. l. 7. tit. 7. Anselm. l. 13. c. 3.

a Poly. l. 7. tit. 7. Anselm. l. 13. c. 3. b Non erat hic facientium in uno vni paragraphi, coherent enim haec cum antecedentibus. c hanc. d Luc. 23. e Act. 23. f al. incidenter. g Exod. 22. h al. in. i al. sed ut. k Psal. 116. 42. l Luc. 3.

betur autem in epist. s. Aug. ad Marcellinum.

¶ Nulli] Repositus est integer locus Evangelii, ut est in ipsa epistola, & lib. 22. contra Faustum, c. 74. Antea erat, contenti estote stipendiis vestris.

C. III. ¶ In bellicis armis milites Deo placere possunt.

Item ejusdem ad Bonifacium, epist. 207.

Noli a existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis iusti. In his erat & ille Centurio, qui Domino dixit: b [Non sum dignus, ut intres sub tectum meum.] & infra. ¶ Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. Sic enim cogitabis: de dono Dei non facere contra Deum. Fides enim quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem bellum geritur: quanto magis amico, pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus à necessitate, & conservet in pace. Non enim pax quaeritur, ut bellum excitetur: sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem c vincendo perducas. [Beati enim pacifici (ait Dominus) quia filii Dei vocabuntur.] Si autem pax humana tam dulcis est pro temporali salute mortalium, quanto est dulcior pax divina pro aeterna salute Angelorum? Itaque hostem pugnantem necessitas perimit, non voluntas. Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur, ita victo vel capto misericordia iam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur.

¶ Sic enim cogitabis] Antea legebatur, Sic enim cogitabis de dono Dei, non facies contra Dominum. Emendatum est & hoc & multa alia ex originali.

C. IV. ¶ Qua sunt in bello iure reprehendenda. Item ejusdem contra Manichaeos, [id est, libro 22. contra Faustum, cap. 74. & 75.]

Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quòdque moriuntur, ut dominentur d in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido domnandi, & si qua similia, haec sunt, quae in bellis iure culpantur. Quae plerumque ut etiam iure puniantur, adversus violentiam resistendum (sive Deo, sive aliquo legitimo imperio iubente) gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis: cum in eo humanarum rerum ordine inventiuntur, ubi eos vel iuberet tale aliquid, vel in talibus obediunt iuste ordo ipse constringit. Unde i neque Iohannes e ab armis iubet discedere milites: & Christus f tributa Caesari monet reddi, quia propter bella necessarid militi stipendium praebetur. Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc polcit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium apud principes sit. ¶ ¶ Sed si humana cupiditate bellum geritur, non nocent sanctis, in g quos non habet quisquam potestatem, nisi desuper datam. Non h enim est potestas, nisi à Deo, sive iubente, sive sinente. Ergo vir iustus, si forte sub Rege, homine etiam sacrilego, miliret, rectè potest illo iubente bellare, si vice z pacis ordinem servans, quod k sibi iubetur, vel non esse contra Dei praecptum, certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo servandi.

¶ Unde neque] Hinc usque ad vers. ordo. Gratianus summam retulit sententiam B. Augustini, quae ab eo expressa

a Poly. l. 7. tit. 12. Ansel. l. 13. c. 4. 100 p. 10. s. 126. b Matth. c al. unitatem. d al. dormitur. Pann. l. 8. c. 45. e Luc. 2. f Matth. 22. g Ioan. 19. h Rom. 13. i al. quia iorig. k al. cui quod iubetur.